

ELOGI D'ALOIS MARIA HAAS

DR. AMADOR VEGA I ESQUERRA
Professor del Departament d'Humanitats

1 de desembre del 2009
Auditori del campus de la Ciutadella
UNIVERSITAT POMPEU FABRA

“ Em vaig llançar de cap a la cara intel·lectual de la vida”. En aquesta frase d'Alois Maria Haas, pronunciada un cop gran part de la vida ja ha transcorregut, podem veure la força d'una decisió presa durant els anys d'escola per un jove al qual res no semblava aturar. Però ens equivocariem si entenguéssim allò intel·lectual, en aquesta frase, com un coneixement purament teòric. La decisió per la vida de l'intel·lectual, en aquella edat jove, té la mateixa significació i força que la del gest de l'artista o del cal·lígraf xinès. És una decisió que expressa la gran llibertat d'esperit, que no és resultat d'un pensament o d'una llarga reflexió, i que envaeix de sentit tota una vida. Em penso que en la interpretació del que vol dir *intel·lectual* hi hem de trobar el secret de la vida que ara ens disposem a lloar. Car, certament, és la persona i els seus atributs personals els que són avui objecte de mèrit; i tanmateix, en el seu cas, la persona no s'entén sense aquella vida que el travessa tot d'una i l'aboca en el temps de l'adolescència a llançar-se a les aigües tèrboles de la vida de l'esperit.

Alois Maria Haas va néixer el 1934 en el si d'una família de mestres forners al bell mig de la ciutat antiga de Zuric. Aquell esperit inquiet ben aviat va sentir la necessitat d'un espai íntim i al mateix temps més ample, així com la necessitat de la soledat que l'havia d'inspirar més tard. Arribat al setè any d'escola, els pares l'envien a continuar els estudis a l'internat del

monestir benedictí d'Engelberg, a les muntanyes suïsses, on es quedarà durant tot el període escolar del "Gymnasium". Allà, endinsat en l'estudi de les llengües clàssiques de la mà d'aquells monjos, així com d'un coneixement molt proper dels grans mestres de la tradició espiritual d'Occident, aquella decisió per la vida de l'intel·lecte iniciava el seu camí. Ja en edat universitària veiem el jove Alois primer a Zuric i tot seguit a Berlín per seguir cursos de medievalística i de filosofia, entre d'altres, amb Wilhelm Weischedel. Són els anys de la guerra freda entre els dos blocs d'Alemanya, i Haas aprofita per comprar llibres en els llibreters de vell de la part oriental, i comença així a fer-se una biblioteca personal especialitzada que ha fet història en els cercles acadèmics internacionals. Dos anys més tard, el 1958, continua els estudis, especialment de patristica, a París, a la Sorbona, per acabar la carrera a Munic l'any 1963.

D'aquella època tenim un primer escrit acadèmic amb el qual obtingué el títol de doctor en Filosofia per la Universitat de Zuric: *Parzivals tumpheit bei Wolfram von Eschenbach* (1964), en el qual, a propòsit d'aquell exemple original de literatura artúrica en terres alemanyes, Haas destaca la necessitat d'entendre la poesia com una forma de devoció laica, ja en els orígens de l'"espiritualitat medieval", en el sentit en què va utilitzar aquesta expressió el també suís Hans Urs von Balthasar, un dels mestres intel·lectuals de Haas. En l'ambigüitat d'aquest terme es volia destacar, principalment, la part subjectiva de la teologia dogmàtica i, a partir de treballs com aquest, Haas ja apunta al que serà el nucli fort de la seva recerca científica: la comprensió de l'experiència religiosa des d'una interioritat expressada en els primers documents sobre la subjectivitat de la literatura i la filosofia medievals.

Resultat d'aquests interessos va ser el seu escrit d'habilitació en Germanística l'any 1969: *Nim din selbes war. Studien zur Lehre von der Selbsterkenntnis bei Meister Eckhart, Johannes Tauler und Heinrich Seuse* (1971), en el qual s'estudia la temàtica de l'autoconeixement, que es remunta a aquella frase dirigida a Sòcrates, escrita en el portal del temple de Delfos, i que és avui per a nosaltres l'emblema de la biblioteca que duu el nom de Haas: "Gnothi seauton" ('coneix-te a tu mateix'). Amb l'estudi dels tres grans clàssics de la teologia medieval en llengua alemanya, Haas recuperava l'antic *dictum* socràtic i el situava com a fonament d'un pensament modern que no podia de cap manera renunciar a trobar en un mateix el principi ètic i teorètic de la vida. El 1969 Haas marxa al Canadà com a professor associat a la Universitat McGill de Montreal, on romandrà fins a 1971, any del seu retorn a Europa com a professor extraordinari primer i des de 1974 com a professor ordinari d'Història de la Literatura Alemanya des dels Orígens fins a 1700, a la càtedra de la Universitat de Zuric.

Aquesta demarcació cultural i temporal no havia de ser un problema per al professor Haas, el qual en les seves lliçons va ensenyar els orígens de la literatura medieval en el marc de la història de l'espiritualitat europea, així com les obres dels grans reformadors, Luter, Zwingli, Calví; i passant per damunt les fronteres i les llengües nacionals, va dedicar alguns dels seus millors estudis als grans místics castellans com sant Joan de la Creu i Teresa d'Àvila. Són els anys en què la preocupació per comprendre els grans trets de l'experiència mística en el si del cristianisme ocupen la seva atenció. Em penso que una de les més importants aporta-

cions de Haas a la història de les idees ha estat destacar de quina manera aquella radical experiència d'anorreament i de renúncia, característica de la vida espiritual, sobreviu en el nostre món i es traduirà en els nous llenguatges de la filosofia moderna com, per exemple, en els moviments nihilistes. És d'aquesta manera que en el seu llibre *Nietzsche. Zwischen Dionysos und Christus. Einblicke in einem Lebenskampf* (2003) Haas troba en el pensament del més radical destructor de la religió una de les formulacions més agosarades i originals de l'experiència mística occidental.

L'any 1978, als 44 anys, Haas rep el doctorat honoris causa per la Facultat de Teologia de la Universitat de Fribourg i.Ü. Vull destacar la significació particular que té un primer premi important com aquest, concedit a algú que ha fet del pensament místic i heterodox el seu centre d'interès. Durant la següent dècada dels vuitanta Haas s'endinsa en l'estudi comparat de les tradicions orientals, en la poesia xinesa i en el budisme zen, i participa en trobades, entre altres llocs a Kioto, el resultat de les quals va ser una percepció profunda per copsar, amb el rigor acostumat dels seus treballs, els trets de l'experiència espiritual d'aquelles tradicions mil·lenàries, i per posar-los al costat dels mestres d'Occident, cercant en la seva interpretació dels textos la base per a un pensament que ha perviscut en la poesia, en les arts i en aquelles formes d'experiència personal que sempre van un pas per davant de la teoria. Amb raó diu Haas: "Els grups i moviments religiosos posen per davant de la forma de la seva experiència de la fe els signes d'allò nou, és a dir, d'allò modern. I això no ho fan per la niciesa de seguir la moda, sinó per l'exacta consciència d'una audaç i avançada posició en la qual l'experiència concreta de la fe obre a la teologia àmbits que d'alguna manera ja comprenia temàticament, però que no podia percebre". Aquests punts de conflicte entre fe i raó, per dir-ho d'una manera simple, suposen un seguit de ruptures entre experiència personal i doctrina de les quals la història de la nostra tradició és testimoni, i que constitueixen una constant estructural de la vida espiritual i són sempre nous reptes per posar a prova l'esperit dels homes, que en tot moment viuen la crisi històrica com una oportunitat de superació: "Tota ruptura és una bretxa" (*Durchbruch*), diu Haas fent servir la paraula clau del pensament del Mestre Eckhart; una bretxa, un nou començament (*Aufbruch*), en la mesura en què és una irrupció (*Einbruch*), una runa (*Abbruch*) i un esquinçament. Aquesta actitud, que comporta un grau extrem d'abandonament i de renúncia personals, posa de manifest a més fins a quin punt és del tot erroni entendre les antigues formes d'ascetisme i eremitisme com a vies de fugida del món, ja que en el cor de tota persona que viu la intensitat de la vida espiritual es dona la inevitable tensió dialèctica entre rebuig i acceptació de les condicions del món que li ha tocat viure. I en aquesta aventura no ens queda sinó la paraula per expressar la profunditat d'aquestes situacions límit, tot admetent que el llenguatge és sempre limitat, i tanmateix com ha dit el Mestre Eckhart: "Les paraules tenen gran força; hom voldria fer miracles amb les paraules".

La transmissió d'aquesta saviesa ha estat i continua sent el nucli de l'obra intel·lectual d'Alois Maria Haas, segons un pla d'accions que s'insereix en la millor tradició sapiencial: d'una banda, aplegar un volum de textos que recullin al màxim l'expressió de les experièn-

cies dels homes i les dones que han configurat la nostra cultura; i, d'altra banda, l'estudi, l'edició de textos i la transmissió als altres d'allò que tu ja has vist primer o, en paraules que són pròximes a Haas: *contemplata aliis tradere*, títol d'un volum d'homenatge dels seus deixebles publicat l'any 1995 amb motiu del seu seixantè aniversari.

El 1999, després d'haver instruït generacions d'estudiosos que avui ocupen llocs en universitats d'arreu del món, a Haas li arriba el moment de l'emeritatge a la seva Universitat de Zuric. Tanmateix, la seva activitat com a intel·lectual s'accelera d'una manera impressionant amb noves publicacions, el conjunt de les quals supera avui la xifra de 35 llibres i dos centenars d'articles traduïts a diferents llengües. El seu projecte intel·lectual, però, no s'atura aquí, ja que l'anhel immens de cerca d'un llenguatge que pugui donar compte de la realitat i del seu absolut misteriós el fa endinsar-se en el laberint de la postmodernitat per tal d'ajudar a distingir avui entre nosaltres el que continua sent un exemple de saviesa del que és simple soroll de la mercadotècnia. I en el seu darrer llibre, *Viento de lo absoluto. ¿Existe una sabiduría mística de la posmodernidad?* (2009), tot prenent aquesta imatge filosòfico-poètica de Walter Benjamin, s'endinsa en l'obra de Lacan, Foucault, Derrida, Lyotard, Vattimo i Agamben per tal d'explicar per quina raó aquests pensadors han adoptat en els seus discursos els llenguatges abans reservats a la religió i a la teologia. I per respondre a aquesta qüestió Haas ha establert un diàleg amb els grans antecedents nostres, com ara Wittgenstein, Eckhart, Nicolau de Cusa o el pensador budista Nâgârjuna. L'obra de Haas esdevé, d'aquesta manera, una guia segura en els laberints de la contemporaneïtat: "La meua experiència", diu Haas, "em va confirmar una vegada i una altra que no hi ha foscor sense llum, o, millor dit, que la foscor mateixa és la llum que no es deixa expressar en formulacions abstruses, però que en canvi es deixa entreveure en les realitats de la vida".

Una vida dedicada, aquesta de la qual avui en fem lloança, a fer créixer en el camp del coneixement universitari les llavors més fines d'allò que Joan de la Creu anomenava la "intel·ligència mística", per tal que les generacions presents i les que hauran de venir trobin un motiu per donar sentit a llurs vides de la manera més lliure possible, lluny d'un saber merament instrumental; generacions joves que arribin a gaudir del sentit d'un saber "sense perquè" (*âne warumbe*), nascut a la llum de la raó i que continuarà engendrant amb la força de la paraula, ja que també ells hauran nascut a la veritat dels seus cors. Aquesta és l'herència del professor Alois Maria Haas que avui celebrem i de la qual ens sentim orgullosos deixebles.